

En op bldz. 283 :

Pluralismus und Monismus treffen beide in ihrer Weise die Wahrheit, nur dem *Dualismus* lässt sich keine gute Seite abgewinnen. Eine Zweiteilung der Welt in Physisches und Psychisches, in Wesen und Erscheinung, in ein Reich der Natur und ein Reich des Geistes, oder wie die Gegensätze sonst noch lauten mögen, lässt sich nicht verteidigen, nicht durch wissenschaftliche Gründe rechtfertigen. Die Verschiedenheit des Seins ist nicht zweifach, sondern unendlichfach : das ist die pluralistische Wahrheit. Aber es besteht auch die monistische Wahrheit : in einem anderen Sinne ist alles einheitlich und gleichartig. Die bunte Wirklichkeit wird eben überall von *denselben* Gesetzen beherrscht, denn sonst liesse sie sich nicht überall durch dieselben Begriffe bezeichnen : sie wäre nicht erkennbar. Erkennen heisst ja das Auffinden des Einen im Anderen, des Gleichen im Verschiedenen. Soweit die Welt erkennbar ist, ist sie einheitlich. Ihre Einheit kann nur bewiesen werden durch die Tatsache ihrer Erkennbarkeit und hat keinen anderen Sinn.

Castricum, Januari 1921.

J. VAN DER TORREN.

DE ONHOUDBAARHEID VAN HET MONISME.

Tusschen KOCH en mij is ernstige begripsverwarring ontstaan. Wat vermoedelijk niet zou zijn geschied, wanneer ik mij er in het bijzonder op had toegelegd, het beoog van KOCH te weerleggen. Dan zou ik begonnen zijn met KOCH te verwijten, dat hij geen onderscheid heeft gemaakt tusschen de verschillende wijsgeerige stelsels, dié doorgaan onder den naam : materialisme. Ik onderscheid tusschen :

1. Het *materialisme*, dat verkondigt, dat het stoffelijke (hiermedé bedoeld „das mechanische Weltbild“, de gekuischte „werkelijkheid“ van den naïef realist) is de werkelijkheid, het psychische het spiegelbeeld der werkelijkheid. Door zijn parallelistische (monistische) strekking is het nauw verwant aan het psychisch monisme. Dit materialisme werd evenals het psychisch monisme op wetenschappelijke gronden (onbetrouwbaarheid der beginselen der mechanica) te licht bevonden. Dit was het materialisme, dat ik op het oog had en gemakshalve zal aanduiden als materialisme onder no. I.

Daarnaast het materialisme, dat ik zal aanduiden onder de naam van het materialisme van BÜCHNER en dat KOCH, naar het schijnt, verstaat onder *het materialisme*. Evenals het materialisme onder no. I, beschouwt dit het stoffelijke als *de werkelijkheid*. Het psychische is nu echter geen spiegelbeeld maar product onzer hersenen, zooals urine product der nieren. (BÜCHNER drukt zich wel niet zoo cru uit, maar het komt er toch op neer (HEIJMANS, *Einführung in die Metaphysik*, bladz. 108).

Om de waarheid te zeggen had ik een materialisme, dat met dergelijke mystieke krachten werkt, geen wetenschappelijke bespreking waardig gekeurd, al wilker nog wel een juist beginsel in erkennen, dit nl., dat het tegemoet komt aan de eischen van het gezond verstand. (Een tafel is een tafel en niets meer). In *dit* opzicht staat het hooger dan het materialisme onder no. I, waar wij bij een tafel ook nog aan iets psychisch moeten denken. Maar ook BERGSON komt tegemoet aan de eischen van het gezond verstand en aan het zenuwstelsel (misschien verdient het de voorkeur te spreken van de levende stof) wordt geen mystieke kracht toegekend. Het vangt bewegingen op en geeft ze af ; het is „instrument d'action et d'action *seule-ment*“. Deze actie, min of meer autonoom, vormt een deel in het eene groote ontwikkelingsproces „l'evolution créatrice“. Naar ik meen sluit een en ander heel aardig aan bij de inzichten der moderne zenuw-physiologie (SHERRINGTON e. a.).

Slechts één illusie moeten wij laten varen : verstand is althans in beginsel niet gericht „vers la connaissance pure“ maar beteekent louter actie. Evenals het materialisme stelt BERGSON zich op het standpunt, dat de dingen in het algemeen zijn, zooals zij worden waargenomen en waar zij worden waargenomen. Dit laatste o. a. op grond van het principieel onderscheid, dat er bestaat tusschen gevoel en

gewaarwording (Zie VAN VALKENBURG, Gevoel en gewaarwording, *Tijdschrift*, jaargang 1917). Want het is duidelijk, dat, wanneer gewaarwording niets anders is als indifferent gevoel, de dingen zouden worden waargenomen in het lichaam zelf; bij gevoel kan er toch niet aan getwijfeld worden, dat het ontstaat in het lichaam.

Ik maak hier tevens gebruik van de gelegenheid om er op te wijzen, hoe BERGSON rekening houdt met de nieuwere denkebeelden der bijzondere wetenschappen.

Geen wonder dus, dat het moeilijk is in 2 of 3 bladzijden een overzicht te geven van het Bergsonisme!

Ik pleit daarom clementie voor mijzelf voor het fragmentarische van het overzicht; het was dan ook meer mijn bedoeling tot lezing van de werken van BERGSON op te wekken. Ik geloof wel, dat het zijn nut heeft voor den natuuronderzoeker. Wie eenmaal l'Évolution Créatrice gelezen heeft, is bijv. voor goed genezen van alle *genen*-theorieën.

Nog twee opmerkingen:

KOCH vraagt: Is BERGSON monist of dualist? Mag ik zoo vrij zijn KOCH te verwijzen naar de voorrede van *Matière et mémoire*?

KOCH acht HEIJMANS zeer hoog. Mogen daarom de gegevens, die HEIJMANS ons verschaft heeft van de kennistheorie, niet hooger geschat worden dan de waarde nul?

Hazerswoude, 18 Januari 1921.

J. J. DE CASPARIS.

BERICHTEN.

Wetten, Besluiten, Officiële verslagen, enz..

Ziektebestrijding in Indië.

Eenigen tijd geleden heeft het lid der Eerste Kamer, de heer VAN KOL, zich tot den minister van koloniën gewend met een tweetal vragen:

1e. Omtrent klachten over de verstrekking aan civiele geneesheeren en Indische artsen van aangevraagde geneesmiddelen en verbandmateriaal in den oosthoek van Java.

2e. Omtrent de kosten van bestrijding der framboesia tropica in Nederlandsch Indië.

Op de eerste vraag heeft de minister van koloniën thans (10 Januari 1921) geantwoord, dat blijkens van den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië telegrafisch bekomen inlichtingen de in *De Locomotief* van 6 September jl. opgenomen klachten over de verstrekking aan civiele geneesheeren en Indische artsen in Oost-Java van gevraagde geneesmiddelen en verbandstoffen in hoofdzaak gegrond zijn en dat de distributie vertraagd werd door onvoldoende voorziening uit het algemeen magazijn van geneesmiddelen te Bandoeng. De bedoelde bezwaren zijn intusschen reeds ondervangen door een bij besluit van den gouverneur-generaal van 18 October jl. verleende machtiging tot particulieren aankoop.

Ten aanzien van de tweede vraag omtrent de behandeling van framboesia tropica met salvarsaan, deelt de landvoogd mede, dat die behandeling als propaganda en voor behoefigen kosteloos geschiedt, in andere gevallen tegen betaling naar draagkracht, zoo noodig beneden den kostenden prijs, welke medio 1920 f 3.— bedroeg en thans vermoedelijk f 1.50 is.

De berichten, als zou de behandeling per volwassen persoon f 6.50 en f 10.— bedragen, zijn derhalve onjuist. Wat ten slotte de bestrijding van bedoelde ziekte ook op de eilanden buiten Java betreft, kan worden medegedeeld, dat deze, voor zoover thans het beschikbare personeel dit toelaat, op de buitengewesten reeds plaats vindt.

MUNTENDAM.